

สารานุกรมศิลปะการแสดงพื้นถิ่นสกลนคร

รำมวยโบราณสกลนคร

พากษ์กฤษดากร บรรณลิขิต : เรียบเรียง

จัดพิมพ์เผยแพร่โดย

พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร งานวิชาการและวิจัย

สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สารานุกรมศิลปะการแสดงพื้นถิ่นสกลนคร

รำมวยโบราณสกลนคร

พจนานุกรม บวรสิริ

เรียบเรียง

พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร งานวิชาการและวิจัย

สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

จัดพิมพ์เผยแพร่

สารานุกรมศิลปะการแสดงพื้นถิ่นสกลนคร “มวยโบราณสกลนคร”

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๓/๒๕๖๓ พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๑๐๐ เล่ม

พาดกฤษฎีดากร บรรณารักษ์ เรียบเรียง

คณะที่ปรึกษา

พระครูปลัดศรีธรรมวัฒน์	ประธานศูนย์อนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านหทัยภูพาน
นางฟองจันทร์ อรุณภักดิ์	ที่ปรึกษานายกเทศมนตรีเทศบาลนครสกลนคร
ผศ.ปรีชา ธรรมวิมล	อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
นายสุรสิทธิ์ อุ่นใจมาวงศ์	ผู้อำนวยการสถาบันภาษาฯ
ผศ.ดร.พุดจักษ์ สิทธิ	รองผู้อำนวยการสถาบันภาษาฯ
นางสาววิชฌานาภาญ์ ขอนพาง	รองผู้อำนวยการสถาบันภาษาฯ
นางพวงเยาว์ จารณะ	หัวหน้าสำนักงานผู้อำนวยการสถาบันภาษาฯ

คณะบรรณาธิการ

ดร. สติชัย ภาคมฤค
นายธวัชชัย ดุสิตสุจริต
นายพจนวราภรณ์ เขจรเพชร
นางสาวจินตนา สินโพธิ์ศาล
นางสาวชุตติมา ภูสวรรค์
นางสาวเอกสุดา ไชยวงศ์ศต

ศิลปกรรม/แบบปก

นายพจนวราภรณ์ เขจรเพชร

ภาพถ่าย

นายทอง อภิชาติพลี
นายนครินทร์ รัชธรรม
นายกฤษฎา อุตมาธรรม

สอบทท/พิสูจน์อักษร

นางสาวอติลา ทับพิลา
นายวชิระ จันทะสุน

ธุรการ/ประสานงาน

นางสาวชุตติมา ภูสวรรค์

จัดทำโดย

งานวิชาการและวิจัย สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

พิมพ์ที่ พิมพ์ภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

คำนิยาม

ศิลปะการแสดงพื้นถิ่น เป็นมรดกสำคัญของผู้คนในท้องถิ่น
นั้น ๆ ที่ได้รับการรังสรรค์ขึ้น เพื่อเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยง
ของอารมณ์ ความรู้สึก ของผู้แสดงออกไปยังบุคคลอื่น
โดยทั่วไปมักมีความประณีตงดงามและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ
ศิลปะการแสดงที่พบได้ในแต่ละท้องถิ่น เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึง
สภาพทางสังคม การดำรงวิถีชีวิต และขนบประเพณีวัฒนธรรม
ของชุมชนนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี

โพพามของสถาบันภาษาฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ขอขอบคุณและชื่นชมในความวิริยะอุตสาหะของผู้เรียบเรียงพิมพ์
ที่ได้สร้างสรรค์ผลงานชิ้นนี้หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผู้เรียบเรียง
จะผลิตและพัฒนาผลงานวิชาการของท้องถิ่นเช่นนี้ต่อไปอีก
เพื่อจะได้อำนวยความสะดวกต่อการศึกษาท้องถิ่นโพพาคัด
อย่างยั่งยืนสืบไป

นายสุรสิทธิ์ อุ้มปัดมาวงศ์

ผู้อำนวยการสถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

คำนำ

หนังสือ สารานุกรมศิลปะการแสดงพื้นถิ่นสกสพคร
 “รำมวยโบราณสกสพคร” เป็นหนังสือที่เกิดจากการรวบรวมข้อมูล
 จากบุคคล และการเรียบเรียงพิมพ์ขึ้นใหม่ จากเอกสารต่าง ๆ
 ที่พบภายในห้องศูนย์สกสพครศึกษา โดยนายกฤษฎดากร บรรณาสี
 นักวิชาการศึกษา สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม เพื่อเผยแพร่
 แก่ผู้สนใจและเอกสารฉบับนี้ ยังเป็นเอกสารทางวิชาการลำดับที่
 ๓/๒๕๖๓ ของงานวิชาการ และวิจัย สถาบันภาษาฯ มหาวิทยาลัยราช
 ภัฏสกสพครอีกด้วย

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า สารานุกรมศิลปะการแสดงพื้นบ้าน
 “มวยโบราณสกสพคร” ของงานวิชาการและวิจัย สถาบันภาษาฯ
 เล่มนี้จะอำนวยประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษาและต่อขบวนการความรู้
 มรดกภูมิปัญญาของบรรพชนสืบต่อไป

ดร.สฤษดิ์ ภาคมฤค

บรรณารักษิการ

สารบัญ

หน้า

คำพิชม

ก

คำนำ

ข

บทนำ : พัฒนาการทางประวัติศาสตร์และศิลปะการแสดง
พื้นถิ่นสกลนคร

๑

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์สกลนคร

๓

ความหมายของศิลปะการแสดงพื้นถิ่น

๙

ศิลปะการแสดงพื้นถิ่นสกลนคร

๑๐

ศิลปะการแสดงพื้นถิ่นสกลนคร “รำมวยโบราณสกลนคร”

๒๑

ที่มาและความสำคัญ

๒๑

จำวนผู้แสดงและลักษณะการแต่งกายผู้แสดง

๒๔

รูปแบบวิธีการแสดง

๒๖

๑. การแสดงรำมวยโบราณท่ารำเดี่ยว

๒๖

๒. การแสดงรำมวยโบราณท่ารำหมู่ (โขนบวพแห่)

๕๖

๓. การแสดงรำมวยโบราณชนิดปราบมวย (ตีมวย)

๗๔

ดนตรีประกอบจังหวะ

๓๓

บรรณาการ

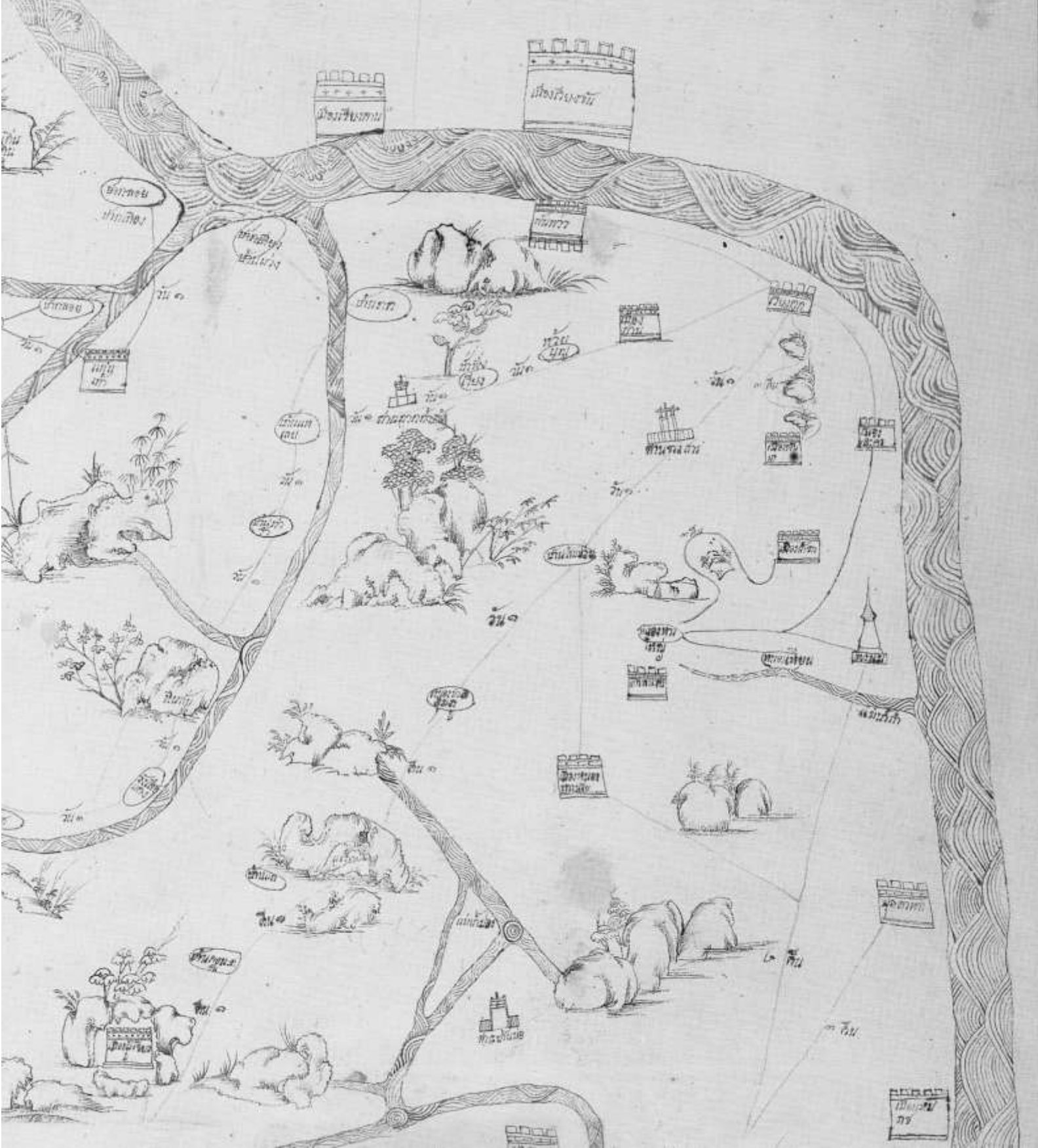
๓๔

บทนำ

รำมวยโบราณสกลนคร เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่พัฒนามาจากศิลปะการป้องกันตัว สู่การเป็นศิลปะการแสดงที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของชาวจังหวัดสกลนคร มักมีการนำมาแสดงในเทศกาลสำคัญต่าง ๆ ของจังหวัด โดยเฉพาะประเพณีเทศกาลออกพรรษาแห่งปราสาทผึ้ง จัดอยู่ในช่วงเทศกาลสงกรานต์หน้าขบวน นอกจากนี้ก็นำมาแสดงต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ในโอกาสสำคัญต่าง ๆ อีกด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่า การแสดงมวยโบราณสกลนคร เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของจังหวัดสกลนครอย่างหนึ่ง

นอกจากศิลปะการแสดงมวยโบราณจะมีชื่อเสียงและเป็นหนึ่งเดียวแล้ว สกลนครยังประกอบด้วยศิลปะการแสดงต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ อาทิ รำผ้าหาง (พื้ผผ้าหาง) รำง้าว (พื้ผง้าว) รำภูไท (พื้ผภูไท) รำหางนกยูง (พื้ผหางนกยูง) และการเล่นสายกลองกิ่ง เป็นต้น

ทั้งนี้ เพื่อผู้อ่านเกิดความเข้าใจในที่มา ความหมาย และความสำคัญของศิลปะการแสดงพื้นถิ่น “รำมวยโบราณสกลนคร” ผู้เขียนเรียง จึงใคร่นำเสนอเรื่องราวพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ และศิลปะการแสดงพื้นถิ่นสกลนครก่อนนำเข้าสู่เนื้อหาในส่วนถัดไป

ภาพแผนที่การเดินทางและระยะทางระหว่างเมืองต่าง ๆ ของภาคอีสาน ไนสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ที่มา : Santanee Pasuk, Philip Stott. ROYAL SIAMESE MAPS. War and Trade in Nineteenth Century Thailand.(2004). หน้า 131.

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์สกลนคร (โดยสังเขป)

สกลนคร เป็นจังหวัดหนึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานตอนบน เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายทางธรรมชาติ อาทิ เทือกเขาภูพาน และป่าดงต่าง ๆ รวมไปถึงลำห้วยสำคัญหลายสายที่ไหลลงสู่หนองหาร ด้วยความเหมาะสมนี้ทำให้เมืองสกลนครเป็นเขตสะสมทางวัฒนธรรม ที่มีความเก่าแก่มาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เมื่อประมาณ ๑,๒๐๐ - ๑,๕๐๐ ปีมาแล้ว และเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๔ เป็นต้นมา โฉมหน้าวัฒนธรรมทวารวดี เขมร ล้านช้าง และการเข้าสู่อิทธิพลทางการเมืองการปกครอง และการรับเอาวัฒนธรรม ไทลื้อและรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน

ชื่อน้ำพูนามเมืองสกลนคร มีที่มาจากคำว่า “เชียงชุม” โดยเป็นชุมชนขนาดเล็กในอิทธิพลวัฒนธรรมล้านช้าง ในพุทธศตวรรษที่ ๒๒ - ๒๔ ครั้นต่อมาปรากฏหลักฐานว่า ราชสำนักกรุงเทพฯ ยก “น้ำเชียงชุมหรือหนองหานเชียงชุม” ขึ้นเป็น “เมืองสกลนคร” (ราชสำนักกรุงเทพฯ แปลงนามเมืองเดิมเป็น สกลนคร ประกอบด้วยคำว่า “เชียง” หมายถึง “เมือง” แปลงเป็นคำว่า “นคร” คำว่า “ชุม” หมายถึง “ทั้งหมด” แปลงเป็นคำนาฬิกาว่า “สกล”) เมื่อปีพุทธศักราช ๒๓๘๑

สตรีกลุ่มชาติพันธุ์กูไท มณฑลอุดร ถ่ายเมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๙
ที่มา : สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

สกลนครประกอบด้วยผู้คนที่มีความรู้ภาษาและวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและแตกต่างกันจำนวน ๖ กลุ่มชาติพันธุ์หลักประกอบด้วย

“ลาว” มีถิ่นฐานเดิมในพื้นที่สกลนคร เป็นกลุ่มคนที่อยู่อาศัยสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยวัฒนธรรมล้านช้าง บางกลุ่มอพยพมาจากจังหวัดอุบลราชธานี ร้อยเอ็ด มหาสารคาม และศรีสะเกษ ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๔๐ - ๒๔๕๐ ตั้งถิ่นฐานอาศัยในบริเวณพื้นที่ต่าง ๆ อาทิ อำเภอเมืองสกลนคร สว่างแดนดิน พังโคน เจริญศิลป์ เป็นต้น

“ไส้” มีถิ่นฐานเดิมในพื้นที่ตอนกลางของลาว แถบเมืองคำเกิด เมืองมะหาไซ เมืองขมราช แขวงคำม่วน ประเทศลาว เข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยในบริเวณพื้นที่อำเภอกุสุมาลย์ ในช่วงปี พ.ศ. ๒๓๗๘ - ๒๓๘๐ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มที่เรียกตนเองว่า “ไส้ทะวัง” ตั้งถิ่นฐานอาศัยเป็นกลุ่มเล็กอยู่ในบริเวณพื้นที่อำเภอส่องดาว

“ภูไท” มีถิ่นฐานเดิมในพื้นที่ตอนกลางของลาว บริเวณชายแดนลาว - เวียดนาม เข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยในบริเวณพื้นที่ต่าง ๆ อาทิ อำเภอเมืองสกลนคร พรรณานิคม พังโคน วาริชภูมิ เป็นต้น ในช่วงปี พ.ศ. ๒๓๗๘ - ๒๓๘๐ บางกลุ่มเรียกตนเองว่า “กะตอก” ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในแถบอำเภอเมืองสกลนคร โคกศรีสุพรรณ โพนนาแก้ว และต่างดง

ราษฎรชาวสกจนครจากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ใ้เข้ารับเสด็จ พระเจ้าพี่นางเธอ
กรมหลวงดำรงราชานุภาพ (พระยศไพบุณเฑาะพื้) เสด็จมาดึกระทรวงมหาดไทย
เมื่อคราวเสด็จตรวจราชการมณฑลอิสาน โดยประทับ ณ เมืองสกจนครระหว่างวันที่
๑๔ - ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๙ ที่มา : สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

“ไย้ย” มีถิ่นฐานเดิมในพื้นที่ยี่ตอหนากลางของลาว
 ในบริเวณแขวงบอลิคำไซ ประเทศลาว เข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัย
 ในบริเวณพื้นที่ของอำเภออากาศอำนวย วาหรนิवास และ
 พรรณานิคม ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๐๐ - ๒๔๑๐

“ญ้อ” มีถิ่นฐานเดิมในพื้นที่ยี่ตอหนากลางของลาว
 แถบเมืองมะหาไซ แขวงคำม่วน ประเทศลาว กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ
 ที่อาศัยในสกลนคร อาจแบ่งออกได้ ๒ กลุ่ม คือ “ญ้อ ที่พูดสำเนียง
 เมืองมะหาไซ” เป็นกลุ่มใหญ่ตั้งถิ่นฐานอาศัยโดยเฉพาะพื้นที่
 ของอำเภอเมืองสกลนคร โคกศรีสุพรรณ โพนนาแก้ว
 เข้ามาตั้งถิ่นฐานในช่วงปี พ.ศ. ๒๓๗๘ - ๒๓๘๐ และ “ญ้อ
 ที่พูดสำเนียงเมืองไชยบุรีและเมืองท่าอุเทน” ตั้งถิ่นฐานอาศัย
 เป็นกลุ่มเล็กในพื้นที่อำเภอโคกศรีสุพรรณ

“กะเลิง” มีถิ่นฐานเดิมในพื้นที่ยี่ตอหนากลางของลาว
 แถบเมืองคำเกิด เมืองมะหาไซ เมืองขมราช แขวงคำม่วน
 ประเทศลาว เข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยในบริเวณพื้นที่
 อำเภอเมืองสกลนคร ในช่วงปี พ.ศ. ๒๓๗๘ - ๒๓๘๐
 บางกลุ่มอพยพโยกย้ายถิ่นฐานขึ้นไปตั้งหลักแหล่งในพื้นที่
 อำเภอภูพาน และอำเภอภูพาน

กลุ่มชาติพันธุ์ที่กล่าวมานั้น ถือว่า เป็นกลุ่มชาติพันธุ์พื้นถิ่น สกลนคร นอกจากนี้ยังประกอบด้วยกลุ่มคนจาก ๒ เชื้อชาติ ประกอบด้วยจีน และญวน (เวียดนาม) ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน อาศัยอยู่ปะปนกับคนท้องถิ่น ไนบริเวณอำเภอที่เป็นศูนย์กลางของการ คมนาคมและการค้า รวมถึงกลุ่มพ่อค้าที่เรียกว่า “ไทยใหญ่” ที่เดินทางเข้ามาติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า ไนช่วงปีพุทธศักราช ๒๔๕๐ - ๒๔๘๐ ทั้งนี้ นอกจากนี้จะนำสินค้าเข้ามาแลกเปลี่ยนแล้ว ยังนำมาซึ่งรูปแบบศิลปะการแสดงการบ๊องกันตัวที่เรียกว่า “เจิง” มาแสดงเพื่อโชว์พลังกำลังและไหวพริบปฏิภาณอย่างมีชั้นเชิง ซึ่งยังพลเห็นเค้าลู่ไส ไนบางศิลปะการแสดงพื้นถิ่นที่พบ ไนสกลนคร อีกด้วย

ด้วยความหลากหลายทางลักษณะชาติพันธุ์วัฒนธรรม รวมไปถึงรูปแบบและระบอบความเชื่อ ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ ศิลปวัฒนธรรมและการเล่นของท้องถิ่นนั้น ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ เฉพาะถิ่นเมืองสกลนครได้อย่างน่าสนใจ.

ความหมายของศิลปะการแสดงพื้นถิ่น

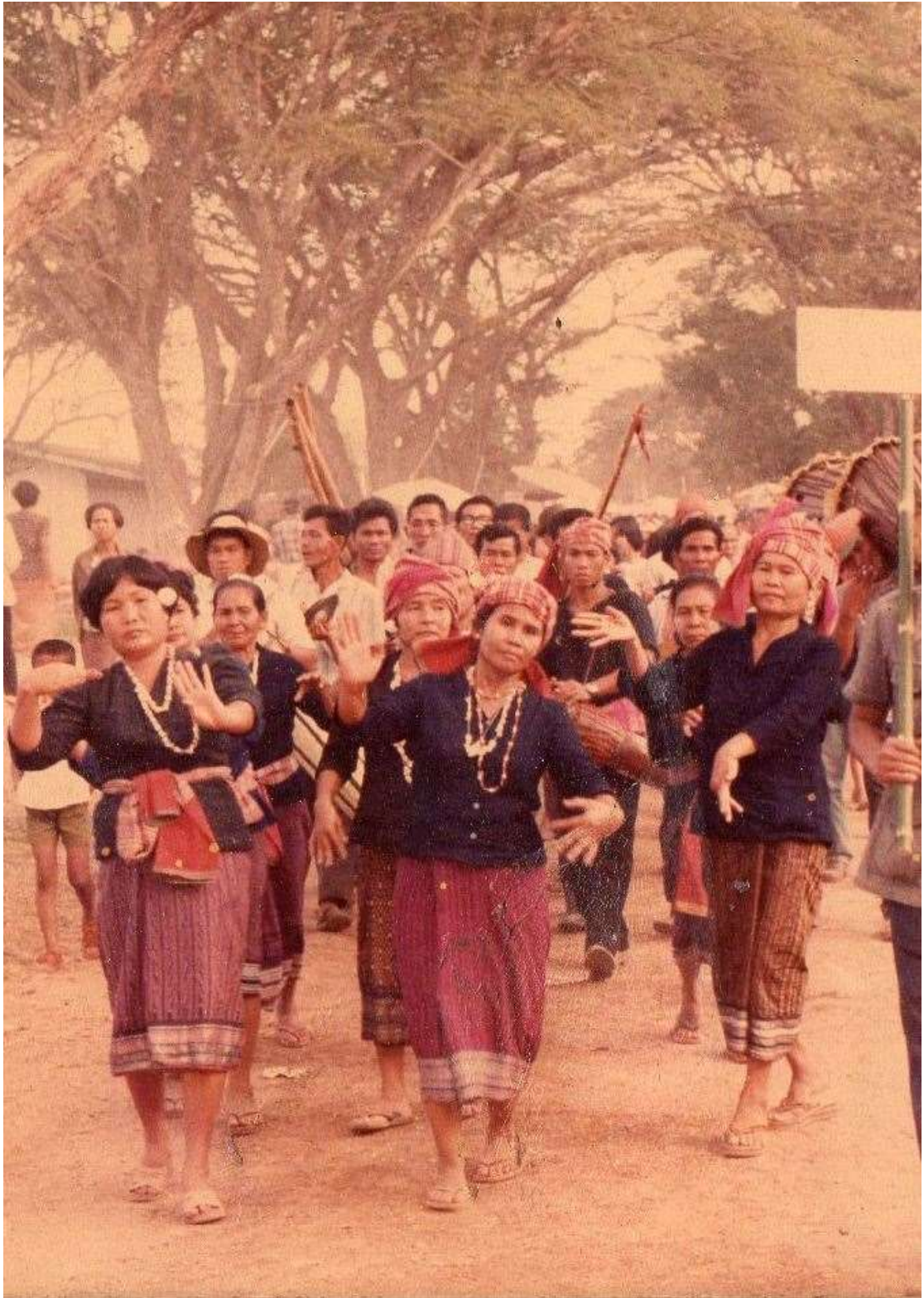
“ศิลปะการแสดงพื้นถิ่น” คือ การแสดงดนตรีและนาฏศิลป์ ที่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรม สภาพของสังคมและการดำรงชีวิต ความเชื่อของผู้คนหรือกลุ่มวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ๆ ในรูปแบบ ลักษณะของการแสดงที่มีแบบแผน หรืออาจสามารถมีการประยุกต์ เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทั้งนี้ มักมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความงดงาม และความบันเทิงเป็นหลัก โดยศิลปะการแสดงในแต่ละพื้นถิ่น มักมีวัตถุประสงค์ที่คล้ายคลึงกันอยู่เสมอ อาทิ กระทำขึ้นในพิธีกรรม เพื่อแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือ กระทำขึ้น เพื่อก่อให้เกิดความสนุกสนานในงานบุญประเพณีต่าง ๆ รวมทั้ง ใช้ในโอกาสต้อนรับผู้มาเยือน กระทำขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น เป็นต้น

กล่าวได้ว่า “ศิลปะการแสดงพื้นถิ่น” เป็นกิจกรรมนันทนาการ ที่มนุษย์แสดงออกผ่านทางอารมณ์ และความรู้สึก ในรูปแบบ ของ ดนตรีและนาฏศิลป์ โดยแฝงไปด้วยรูปแบบกระบวนการ และวิถีคิด เพื่อให้เกิดจังหวะการเคลื่อนไหว อีกทั้งยังทำนอง ที่สะท้อนอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งผู้แสดงส่งไปยังบุคคลอื่นให้เกิด ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ผ่อนคลายความตึงเครียด ทั้งทางร่างกาย และจิตใจนั่นเอง

ศิลปะการแสดงพื้นถิ่นสกลนคร

“ศิลปะการแสดงพื้นถิ่นสกลนคร” เป็นชื่อเรียกศิลปะการแสดงที่พบในพื้นถิ่นต่าง ๆ ของจังหวัด โดยการประดิษฐ์และสร้างสรรค์ขึ้นของกลุ่มคนที่มีภาษาและวัฒนธรรมคล้ายคลึงหรือแตกต่างกัน แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมกับสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์พื้น ๆ ศิลปะการแสดงพื้นถิ่นสกลนครจะมีทั้งการแสดงที่เป็นแบบดั้งเดิมที่มีสืบทอดกันมาแต่โบราณกาลกับการแสดงที่เกิดขึ้นใหม่ ซึ่งเป็นไปตามความถนัดหรือความสามารถของผู้คิดค้นศิลปะการแสดงแต่ละคน จากการศึกษาพบว่าศิลปะการแสดงพื้นถิ่นสกลนคร โดยมากมักจะไม่มีการเขียนแบบแผนเท่าใดนัก ครั้นต่อมา จึงปรากฏรูปแบบท่วงท่าของศิลปะการแสดงพื้น ๆ โดยการกำหนดของผู้แสดง เพื่อให้เกิดความพร้อมเพรียงกันขึ้น ทั้งนี้ ศิลปะการแสดงพื้นถิ่นสกลนคร อาจกำหนดออกเป็น ๒ ลักษณะสำคัญ ดังนี้

๑. ลักษณะการแสดงพื้นถิ่นแบบเดิม เป็นการแสดงที่พบเห็นได้ในงานบุญและประเพณี ในลักษณะของการพืชมท้าวไปตามจังหวะเครื่องดนตรีพื้นถิ่นที่ประกอบด้วย กลองตุ้มหรือกลองเลง แคน ผ่างฮาด และฉาบ เป็นต้น โดยไม่มีรูปแบบตายตัว

การแสดงฟ้อนถิ่นแถบเดิม โดยลักษณะการฟ้อนทั่วไปตามจังหวัดเครื่องดนตรี
ถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ศิลปะการแสดงฟ้อนผ้าหาง คุ่มวัดแจ้ง (คุ่มวัดแจ้งศรีบุญเรือง) ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ถ่ายเมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๓ ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

๒. ลักษณะการแสดงฟ้อนถิ่นแบบประติษฐ์สร้างใหม่และรับอิทธิพลจากชาติอื่น เป็นการแสดงที่มีเค้าโครงอยู่เดิมแต่ได้รับการประติษฐ์สร้างเพื่อก่อให้เกิดความสวยงามอย่างมีแบบแผนและท่วงท่าที่ชัดเจนพบเห็นได้ในงานบุญ ประเพณีและโอกาสสำคัญ เช่น ฟ้อนผ้าหาง ฟ้อนภูไท ฟ้อนโกยมือ (กวยมือ) เป็นต้น โฉมส่วนของ การแสดงที่รับอิทธิพลจากชาติอื่น เช่น รำมวยโบราณ รำง้าว (ฟ้อนง้าว) รำหางนกยูง เป็นต้น

โขนที่นี้จะขอยกตัวอย่างเฉพาะศิลปะการแสดงที่มีความสำคัญ และเป็นเอกลักษณ์ของสกลนครพลสังเขป ดังนี้

๑. **รำผ้าหาง** (พ็อนผ้าหาง) การรำผ้าหางหรือการพ็อนผ้าหาง เป็นการแสดงประจำชุมชนคุ้มวัดแจ้ง (คุ้มวัดแจ้งศรีบุญเรือง) ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร นิยมนำมาแสดง โขนบวณแห่เชิญพระเวสสันดรเข้าเมือง (งานบุญมหาชาติ) และขบวนแห่ปราสาทผึ้ง จำพรรษาผู้แสดง ๒ คน ขึ้นไป ไม่จำกัดว่า ผู้แสดงจะเป็นชายหรือหญิง การแต่งกายของผู้พ็อน ใช้ผ้าทอ ยาว ๕ เมตร พุ่งโขนลักษณะโจงกระเบนทั้งชายหญิง ทั้งชายกระเบน มัดรวบปลายหางกระเบน ใส่กัน รำกวั๊กมือและก้าวขา ไปตามจังหวะกลอง ครั้นถึงจังหวะรัวกลอง นักแสดงชายหญิง เอี้ยวตัวข้ามผ้าพร้อมแสดงลักษณะการเกี่ยวพาราสี ไปตามจังหวะ ของดนตรี ที่ประกอบด้วย กลองตุ้ม แคน ผ่างฮาด ฆ้องโหม่ง และฉาบ เป็นต้น ปัจจุบันยังคงมีผู้สามารถถ่ายทอดทำรำประกอบด้วย พระเทพสิทธิโสภณ (สุรสีห์ กิตติโสภโณ) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุเชิง ชุม วรวิหาร และนางรจนา วงศ์ราชา ชาวชุมชนคุ้มวัดแจ้งแสงอรุณ

๒. รำง้าว (พ็องง้าว) การรำง้าวหรือพ็องง้าว เป็นการแสดง
 ที่หาชมไม่ได้แล้ว ในปัจจุบัน พบเห็นได้ ในคุ้มวัด โพธิ์ชัย
 และคุ้มวัดพระธาตุเชิงชุม ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมืองสกลนคร
 จังหวัดสกลนคร เป็นการแสดงที่ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากการแสดง
 ที่เรียกว่า “เจิงตาม” จากกลุ่มพ่อค้าชาติพันธุ์ไทใหญ่
 ที่เดินทางมาค้าขาย ณ เมืองสกลนคร ในช่วงปี พ.ศ.๒๔๔๐ - ๒๔๘๐
 โดยนิยมนำมาแสดง ในขบวนแห่เชิญพระเวสสันดรเข้าเมือง
 (งานบุญมหาชาติ) รวมถึงเป็นการแสดง โชว์พลังกำลัง
 ทั้งนี้ ผู้แสดงจะมีเฉพาะผู้ชาย ซึ่งจะต้องมีความโสด โผนพอสสมควร
 การแต่งกายจะหุงผ้าหู้กรั้ง เพื่อแสดงลายสักมักไม่สวมเสื้อ
 การแสดงจะเริ่มจากการไหว้ครูแล้วหยิบตาม ๒ มือ ขึ้นกวัดแกว่ง
 ไปโดยรอนร่างกาย ไปตามจังหวะของดนตรี ประกอบด้วย กลองตุ้ม
 แคน ผ่างฮาด หม้องโหม่ง และฉาบ เป็นต้น ทั้งนี้ ไม่พบว่า
 มีการนำตามเข้าฟาดฟัน เพื่อการปะลองฝีมือหากเป็นไปเพื่อการแสดง
 พลังกำลังและไหวพริบปฏิภาณของผู้แสดงเท่านั้น

ศิลปะการแสดงฟ้อนภูไทดำ (ภูไทสกลนคร) ของคณะครูจังหวัดสกลนคร
ถ่ายเมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๘ ที่มา : คุณสุดใจ ศรีตามา

๓. รำภูไท (ฟ้อนภูไท) การรำภูไทหรือฟ้อนภูไทสกลนคร
เป็นการแสดงที่เปี่ยมเอกลักษณ์สำคัญอย่างหนึ่งของจังหวัดสกลนคร
ในปัจจุบัน มักใช้แสดงในงานประเพณีและโอกาสสำคัญ อาทิ
งานหมั้นการพระธาตุเชิงชุมและพระพุทธร่องค์แสน งานประเพณีออก
พรรษาและแห่ปราสาทผึ้งและใช้แสดงในงานต้อนรับแขกผู้มาเยือน
มักไม่จำกัดจำนวนผู้แสดง การฟ้อนภูไทสกลนครนี้ ประดิษฐ์ขึ้น
เมื่อราวปีพุทธศักราช ๒๔๙๘ โดยคณะครูจังหวัดสกลนคร
เพื่อใช้เป็นชุดการแสดงถวายในคราวที่พระบาทสมเด็จพระ

พระบรมชนกชาติเมศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จเยี่ยมราษฎรชาวจังหวัดสกลนครเป็นครั้งแรก ต่อมาได้มีการสร้างสรรค์ใหม่โดย อาจารย์บุญปึ้ง วงศ์เทพ อดีตข้าราชการครู โรงเรียนบ้านหนองศาลา ตำบลช่างโอง อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร เป็นชุดทำรำจำนวน ๗ ท่า ประกอบด้วย ทำนิ้วตุ้ม ทำนิ้วนาบ ทำแซงแซวสงหาด ทำมยุเรศรำแพน ทำนั่งแสงสุริยา ทำพาคีม้วนหาง และทำหางไฉ่เลียนหาด เป็นต้น โดยทำการรำประกอบเพื่อร้อง และจังหวะเครื่องดนตรี อาทิ กลองกิ่ง กลองหาง กลองตะโพน แคน ผ่างฮาด ฮ้องโหม่ง และฉาบ เป็นต้น ปัจจุบันศิลปะการแสดง พิณภูไทสกลนครยังคงมีผู้สามารถถ่ายทอดทำรำได้หลายท่าน

๔. รำหางนกยูง (พิณพาทองหางนกยูง) รำหางนกยูง หรือการแสดงพิณพาทองหางนกยูงบพห้วยเรือ เป็นการแสดงที่มีความสำคัญ และเป็นเอกลักษณ์ของชาวเมืองสกลนคร มักนำมาแสดงในงาน ประเพณีแข่งขันเรือยาวประจำปี การแสดงนี้ประดิษฐ์ขึ้น เพื่อใช้รำบพห้วยเรือแข่ง เพื่อดวงสว่างต่อแม่ย่านางเรือ และโชว์พลังกำลังของผู้แสดง ศิลปะการแสดงชุดนี้เริ่มประดิษฐ์คิดค้น ทำเป็นแบบแผนไพเราะในปี พ.ศ.๒๕๑๑ โดยอาจารย์จำลอง พวสมณี

ทั้งนี้ ผู้แสดงจะมีเฉพาะผู้ชาย ซึ่งจะต้องมีความโลดโผน
 พอสสมควรเพราะรำยาวอยู่บนหัวเรือ จึงต้องอาศัยเทคนิคส่วนบุคคล
 ในการพุงตัว ขณะเรือแล่นบนผืนน้ำ การแต่งกายผู้แสดงจะหุงผ้า
 หักครึ่งเพื่อแสดงลายสัก มักไม่สวมเสื้อ อุปกรณ์การแสดงหลัก
 คือ “ข้อแพนหางนกยูง” จำนวน ๑ คู่ เมื่อเริ่มการแสดง
 ผู้แสดงจะทำการไหว้ครูแล้วหยิบข้อแพนหางนกยูง
 กวัดแกว่งไปตามจังหวะของดนตรี ปัจจุบันมีการประดิษฐ์
 และปรับปรุงทำรำ ปราบกฐิตทำรำที่ชัดเจน ดังนี้ ทำรำเดี่ยว
 ประกอบด้วย ๑๕ ท่า คือ ท่าหอนธรณี (จัดเป็นท่าไหว้ครู)
 ท่าบูชาแถน ท่าตีวงมโหรี ท่ากระโจนจิกเหยื่อ ท่าปัดรังควาญ
 ท่าพญาพิกพิณปีก (พกกระพือปีก) ท่าพกยูงพืผหาง
 ท่าพุงม้างเขื่อนพमार ท่านิ้วตุ่มนิ้วนาบ ท่าแยกคางคา ท่าบุปผาสวรรค์
 ท่าหางโล่เสียบหาด ท่าผงาดทะยานฟ้า ท่าพกยูงรำแพน
 และท่าพกยูงเสาะฮ้าง ไหล่ส่วนของทำรำคู่ ประกอบด้วย ๑๐ ท่า คือ
 ท่าหอนธรณี (จัดเป็นท่าไหว้ครู) ท่าบูชาแถน ท่าตีวงมโหรี
 ท่าพกยูงปัดสาบ ท่าพกยูง พืผหาง ท่าพกยูงรำแพน
 ท่าพกยูงเกี่ยวคู้ ท่าพกยูงสะออดคู้ ท่านิ้วตุ่มนิ้วนาบ
 และท่าพกยูงเมื่อฮ้าง

ศิลปะการแสดงชุดนี้มีเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ ฉาบตี กลองกิ่ง กลองตุ้ม แคนพ กระຈันປີ ซอด้วงไม้อ้อ ฆ้องขลุ่ย พิณ และฉาบ เป็นต้น ปัจจุบันศิลปะการแสดงรำหางนกยูงมณฑลเวียงจันทน์ยังมีผู้สามารถถ่ายทอดทำรำประกอบด้วย อาจารย์พิศไสว วงศ์กาฬสินธุ์ โรงเรียนนิรมลวิทยา ตำบลเชียงเคี่ยน อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร และนายประจักษ์ กัณเสนา คุ้มวัดพระธาตุเชิงชุม ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

๕. รำมวยโบราณสกลนคร การรำมวยโบราณหรือการรำมวยโบราณสกลนคร เป็นศิลปะการแสดงที่พัฒนามาจากลีลาการป้องกันตัวของมวยสำนักต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการแสดงที่เรียกว่า “เจิ้งมีอเปล่า” ของกลุ่มพ่อค้าชาติพันธุ์ไทใหญ่ที่เดินทางมาค้าขาย ณ เมืองสกลนคร ในช่วงปี พ.ศ.๒๔๕๐ - ๒๔๘๐ ศิลปะการแสดงมวยโบราณสกลนคร ริเริ่มโดยอาจารย์จำลอง นวลมณี เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๐ โดยระยะแรกนิยมนำมาแสดงเพื่อโชว์พลังกำลังและไหวพริบปฏิภาณของผู้แสดง ระยะหลังมีการนำมาแสดงในขบวนแห่ในเทศกาลประเพณีและแสดงในโอกาสสำคัญ ซึ่งผู้เรียบเรียงจะกล่าวในส่วถัดไป

๖. การเล่นสายกลองกึ่ง การเล่นสายกลองกึ่ง เป็นการแสดง พิธีพืชมงคลอย่างหนึ่งของสกสพนคร มักแสดงประกอบกับการพืชมงคลไท โดยใช้เครื่องดนตรีประกอบ คือ “กลองกึ่ง” ลักษณะเป็นกลอง พิธีพืชมงคล ๒ หน้า หน้าหนึ่งกว้าง หน้าหนึ่งแคบ จำนวน ๑ คู่ วางสลับ หน้ากว้างและหน้าแคบ โยแพรวราน ผู้เล่นมักเป็นผู้ชาย แต่งกายด้วยการนุ่งผ้าหยักรั้ง โดยผู้เล่นต้องอาศัยไหวพริบปฏิภาณ ในการใช้ไม้ตีไปที่หน้ากลองทั้งสอง โยให้เสียงจังหวะ ด้วยความกระฉับกระเฉง โยปัจจุบันมีการประดิษฐ์ และปรับปรุง ให้เกิดลีลาท่าทางที่ชัดเจน ประกอบด้วย ๑๑ ท่า คือ ท่าพญาแหสว ไส้ไก่ ท่าสาวภูไทสงขลา ท่าเสือลากหาง ท่านกเขากระพือปีก ท่าบ่าวภูไทเสาะตูป ท่าไก่โลกเลียนเล้า ท่าฝั่งคดข้าง ท่า กวางเหลี่ยมเหล่า ท่าเคาะหลังงูสิง ท่าสิงหลนห้อง ทั้งนี้ ขึ้นชื่อว่า ผู้ แสดงจะตีท่าไหนก่อน ศิลปะการแสดงชุดนี้มีเครื่องดนตรีประกอบ จังหวะ อาทิ กลองตุ้ม กลองเตะ แคน ฟ่างฮาด หม้องโหม่งและฉาบ เป็นต้น ทั้งนี้ การเล่นสายกลองกึ่งยังคงมีผู้สามารถถ่ายทอด ประกอบด้วย อาจารย์สุขสันต์ สุวรรณเจริญ ข้าราชการบำนาญ กระทรวงศึกษาธิการ และอาจารย์พิศไสว วงศ์กาฬสินธุ์ โรงเรียนพืชมงคลวิทยา ตำบลเชียงเคี่ยน อำเภอเมืองสกสพนคร จังหวัดสกสพนคร

ศิลปะการแสดงพื้นถิ่นสกลนคร มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และมีความหลากหลายและเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัว ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และอัตลักษณ์เฉพาะของชาวสกลนคร ได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้ศิลปะการแสดงพื้นถิ่นดังที่ยกตัวอย่างมา ยังคงเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย และมีการถ่ายทอดเพื่อใช้ในโอกาสแสดงในงานเทศกาล และโอกาสสำคัญต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ.

ศิลปะการแสดงพื้นถิ่นสกลนคร “รำมวยโบราณสกลนคร”

รำมวยโบราณสกลนคร เป็นศิลปะการแสดงการต่อสู้พื้นถิ่นของสกลนคร ที่ผสมผสานไปด้วยศาสตร์และศิลป์ ลีลาท่าทางอย่างมีชั้นเชิง ทั้งนี้ เพ็ญพักไปทางด้านการแสดงและนันทนาการเป็นหลัก นับได้ว่า เป็นศิลปะการแสดงพื้นถิ่นที่เอกลักษณ์อย่างหนึ่งของสกลนคร

ที่มาและความสำคัญ

“มวยโบราณ” เป็นชื่อเรียกศิลปะการต่อสู้แบบดั้งเดิมอย่างหนึ่ง พัฒนามาจากสัญชาตญาณการป้องกันตัวของมนุษย์ ที่ใช้อวัยวะของร่างกายในส่วนของ มือ เท้า เข่า ศอก มาเป็นอาวุธป้องกันตัว ซึ่งล้วนแล้วต้องอาศัย ชั้นเชิงความสามารถและไหวพริบและปฏิภาณ ส่วนบุคคลเพื่อเอาชนะคู่ต่อสู้ ที่พบเห็นได้ โภภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย มักมีลีลา ท่าทาง ที่งดงามและแฝงไปด้วยความพ่วงะงาม ที่ผู้แสดงแต่ละสำนักประติษฐ์ และสร้างสรรค์ขึ้น จากอากัปกิริยาท่าทางของธรรมชาติและสิ่งมีชีวิต เป็นหลัก

อาจารย์จำลอง พอลมณี ผู้ประติษฐ์สร้างสรรค์แม่ท่ารำมวยโบราณสกลนคร
ถ่ายเมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๕ ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

“รำมวยโบราณสกลนคร” เป็นศิลปะการแสดงการต่อสู้ป้องกันตัวแบบพื้นถิ่นของผู้ชายชาวคุ้มต่าง ๆ ในตัวเมืองสกลนคร เพื่อโชว์พลังกำลัง ความสามารถและชั้นเชิงตามแต่รูปแบบและแนวความคิดของสำนักนั้น ๆ ในปัจจุบัน จัดเป็นศิลปะการแสดงพื้นถิ่นของสกลนครที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ทั้งนี้ เกิดจากการผสมผสานศิลปะการป้องกันตัวจากมวยพื้นถิ่นต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหลายรูปแบบให้ปะปนกันโดยผ่านการสร้างสรรค์ขึ้นของอาจารย์จำลอง พวลมณี ชาวตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ในระหว่างปีพุทธศักราช ๒๔๗๐ - ๒๕๐๐

การรำมวยโบราณสกลนคร ที่ปรากฏในอดีตและปัจจุบัน มีลักษณะของรูปแบบลีลาท่าทางและแนวคิด ที่ค่อนข้างคล้ายกับศิลปะการป้องกันตัวที่เรียกว่า “พื้พจิง” หรือ “จิงมือเปล่า” ซึ่งเป็นศิลปะการป้องกันตัวอย่างหนึ่งอันเป็นที่นิยมของกลุ่มประชากรที่เรียกว่า “ไต” หรือ “ไท” ที่มีถิ่นฐานอาศัยในพื้นที่ภาคเหนือของไทยและบางส่วนของประเทศพม่า การพื้พจิง ตามที่กล่าวมานี้ เป็นศิลปะการแสดงในการประลองไหวพริบปฏิภาณอย่างมีชั้นเชิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงอากัปกิริยา หยอดกลัดเล่นกันระหว่างคู่ต่อสู้อีกด้วย

การรำมวยโบราณสกุลนคร ในอดีตที่จัดขึ้นในงานเทศกาล ประเพณีหรือโอกาสสำคัญนั้น หากมีขบวนแห่หรือการเฉลิมฉลอง ก็มักจะจัดให้ผู้ชายแต่ละคุ้มออกมารำมวยด้วยลีลาท่าทางการ เคลื่อนไหว โยกย้าย อวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ไปตามจังหวะของเสียงดนตรี ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ศิลปะการแสดง การป้องกันตัว ในลักษณะนี้เน้นหนักไปทางการแสดงและพันพนาการ มากกว่าการต่อสู้เอาชนะกันอย่างจริงจัง.

จำนวนผู้แสดงและลักษณะการแต่งกายผู้แสดง

ศิลปะการแสดงพื้นถิ่นมวยโบราณสกุลนคร เป็นศิลปะการแสดง ที่ไม่จำกัดจำนวนผู้แสดง ขึ้นอยู่ตามรูปแบบการแสดง โดยเริ่มที่ ๑ คนขึ้นไป สามารถแสดงลีลาท่าทางตามแม่ท่าต่าง ๆ เพื่อให้เกิด ความสนุกสนาน ในส่วนของลักษณะการแต่งกายผู้แสดง ในอดีตผู้ชายมักนุ่งโจงกระเบน ในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว หากจะทำการแสดงก็จะเปลี่ยนเป็นการนุ่งผ้าแบบหยักครึ่งม้วนผ้า เป็นหางกระเบน ต่อจากนั้นม้วนชายผ้าจากด้านล่างขึ้นข้างบน โดยม้วนเข้าด้านในจนถึงต้นขาเพื่อให้เห็นลายสัก แล้วเห็บ หางกระเบนเข้าที่กระเบนเห็บและใช้ผ้าขิดหรือผ้าขาวม้ารัดให้แน่น ส่วนของต้นแขนรัดด้วยผ้าประเจียด ศีรษะรัดด้วยมงคลหรือผ้าขันทัด ส่วนของสายสักในปัจจุบันนิยมใช้ปากกาเคมี เขียนจำลองขึ้นทดแทน

การแต่งกายผู้แสดงรำมวยโบราณสกลนคร
ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

รูปแบบวิธีการแสดง

ศิลปะการแสดงพื้นถิ่นรำมวยโบราณสกุลนคร มีการจัดรูปแบบการแสดงออกเป็น ๓ ประเภท ประกอบด้วย

๑. การแสดงมวยโบราณประเภท “รำเดี่ยว”
๒. การแสดงมวยโบราณประเภท “รำหมู่”
๓. การแสดงมวยโบราณประเภท “ต่อสู้” หรือ “ตีมวย”

การแสดงมวยโบราณประเภท “รำเดี่ยว”

การแสดงมวยโบราณรำเดี่ยวหรือการแสดงบพเวที มักมีผู้แสดงเพียงคนเดียว เป็นการแสดงเพื่อโชว์พลังกำลังความสามารถของผู้แสดง โดยมีแม่ท่าทั้งหมด ๑๔ แม่ท่าอีกทั้งยังจัดเป็นท่าไหว้ครูก่อนทำการ “ต่อสู้” หรือ “ตีมวย” มีดังนี้

๑. ท่าเสี้ยวออกเหล่า

ท่าเสี้ยวออกเหล่า นับเป็นท่าเริ่มต้นหรือท่าออกสู่เวที โดยผู้แสดงจะทะยานออกจากฉากอย่างรวดเร็ว พร้อมกันใช้มือทั้งสองข้างตบลดขา ทั้งสองข้างอย่างว่องไว แล้วยกแขนข้างหนึ่งให้สูงขึ้น เพื่อเปิดช่องว่างให้ตบสี่ข้างได้รักรเร็ว ตามด้วยการตบที่ได้ศอก หลังมือ เข่า ไหล่ ส้นเท้า และขาด้านนอก แล้วกระโดดถอยหลัง

ท่าเสียดอกเหล่า

ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

และโยกตัวไปข้างหน้า พร้อมกันตบมือ และหมุนตัวตบยอดอก ด้วยฝ่ามือทั้งสองข้าง แล้วใช้หลังมือข้างหนึ่ง ตบขาโพ และกระโดดเตะฝ่ามือ ที่ขึ้นไปข้างหน้า แล้วทิ้งตัวลงโพท่าย่อเข่า ลากขาอีกข้างหนึ่งไปข้างหลังโพท่าแอ่นอก กางศอก มือกำ วางไว้ที่นิ้วแฉะทั้งสองข้าง สายตาผู้แสดงสอดส่ายไปมาชั่วขณะหนึ่ง แล้วกางแขนทั้งสองออก ให้ชนพากับพื้น โดยขาที่อยู่ข้างหลังยังเหยียดตั้งอยู่ต่อไป ให้ยกขาที่เหยียดอยู่ข้างหลังสูงขึ้นโพระดับนิ้วแฉะ แล้วม้วนแขนทั้งสองข้าง เข้าหาที่บริเวณท้องพ้อดแล้วจับมือทั้งสอง ยกชูสูงขึ้นเหยียดศีรษะ ให้แขนและปลายมือเหยียด โดยแขนหง้ามองขึ้นสู่ด้านบน เป็นการแสดงความเคารพต่อพญาแถน เรียกขานข้างหนึ่งว่า “รำถวายแถน”

ส่วนหนึ่งของท่าเสียดอกเหล่า

ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

๒. ทำอย่างสามชุก

ทำอย่างสามชุก มีลักษณะเด่นคือ การเหาะอย่างข่าง
 ทะมัดทะแมง ซึ่งเป็นท่าต่อเฟื่องจากรำถวายแทน คือ ให้สดแซพ
 ทั้งสองที่ชูเหนือศีรษะลงมา ให้มือข้างหนึ่งวางไว้ที่ขาซึ่งยกอยู่แล้ว
 โดยกำมือตั้งไว้ที่ขา และมีอีกข้างหนึ่งกำวางไว้ที่นิ้วแฉก
 กางศอกทั้งสองข้าง ยกไหล่ให้ผึ่งผาย สายตามองหาคู่ต่อสู้
 แล้วเหาะข่างไปข้างหน้า โดยกระพือเท้าลงพื้นอย่างหนัก ๓ ครั้ง
 แล้วขึ้นทรงตัวด้วยขาข้างเดียวอย่างสง่า ผ่าเผย โดยสอดสายสาขตา
 เข้าหาคู่ต่อสู้

ท่าช่างสามชุก

ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

๓. ท่ากุ่มกัณฑ์ถอยทัพ

ท่ากุ่มกัณฑ์ถอยทัพ มีลักษณะเด่น คือ การแสดงลีลาท่าทาง ถอยไปข้างหลัง โดยก้าวขาที่ยกสูงระดับเขวอชู้พื้ไปข้างหน้า พร้อมกันยกมือที่ตั้งอยู่ที่ขา ให้สูงและเหวี่ยงข้ามศีรษะไปตั้งไว้ ที่บั้นเขวอ กำมือให้แน่น ส่วนมืออีกข้างหนึ่ง ตระหวัดลงข้างล่าง ม้วนแขนขึ้นมาให้ตั้งไว้ที่เข่า ซึ่งยกขาขึ้นไปข้างหน้ารอดชู้แล้ว ให้ทำหน้าตากลอกหลอกล่อ โดยใช้ขาข้างขึ้นทรงตัวอยู่ข้างเดียว เมื่อได้จังหวะตบตรีผู้แสดงก็จะเปลี่ยนข้าง โยลักษณะถอยไปข้างหลัง อย่างเต็มจรรู้สึกว่าถอยมาอยู่กลางเวที พลที่จะแสดงรำท่าต่อไปได้ สะดวก เป็นการถอยมาเพื่อตั้งหลักเพื่อเข้าสู่ท่าลับหลอก โหมกขตักดีต่อไป

ท่ากุ่มกัณฑ์ถอยทัพ

ที่มา : พิพิธภัณฑน์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

๔. ลับดอกไมกขศกดี

ทำลับดอกไมกขศกดี มีลักษณะเด่นคือถากไยกตัวเหยียดขา
 ๔๕ ฉาดำ ผู้แสดงจะลดขาที่ยกอยู่ระดับเอว ให้ต่ำลงมาติดกับพื้น
 และชิดกับเท้าที่เหยียดอยู่แล้ว แขนทั้งสองข้างกางออกให้ขนานกับพื้น
 โดยหันตัวไปทางข้าง แล้วย่อเข้าข้างหนึ่งลง กับเหยียดขาอีกข้างหนึ่ง
 ออกไปให้ตั้ง ไยระดับ ๔๕ องศา และเหยียดแขนอีกข้างที่ย่อลง
 ให้ตรงชูให้สูงพ้นศีรษะประมาณ ๔๕ องศา มือพื้พรำไยลักษณะ
 หมุนเป็นวงกลม ส่วนแขนอีกข้างหนึ่งเหยียดลงข้างล่างให้ได้แนว
 เดียวกับแขนที่เหยียดขึ้นข้างบน มือก็ให้พื้พรำเหมือนกัน ทำอย่างนี้
 สักสองหรือสามครั้ง เมื่อทำข้างหนึ่งเสร็จแล้วก็ให้ทำอีกข้างหนึ่ง
 สลับกันไป ต่อไปให้ยกขาทั้งสองมาชิดติดกัน และค่อย ๆ ย่อตัวลงนั้ง
 บนพื้นเท้า ส่วนแขนทั้งสองมารวมกันที่หน้าอก แขนมือและคว่ำฝ่ามือ
 ลง พริ้มขยับไปมาหลายครั้ง จกลงไปนั้งพื้นเท้า แล้วกางแขนออก
 ทั้งสองข้างให้ขนานกับพื้น หงายมือขึ้นสลัดปลายนิ้วให้เข้าจังหวะ
 ดนตรี

ท่าสั่นหอก โหมกชดักดี

ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

๕. ตมผานปรามหาร

ท่าตมผานปรามหาร มีลักษณะคล้ายการตมมะผานและพื้ผเจิง
 ของภาคเหนือ คือหักมวขจะลุกขึ้นและกระโดดไปข้างหน้า
 พร้อหมักกับตมมีอไปข้างหลังและข้างหน้ากับตมลดขาทั้งสองข้าง
 อย่งว่องไว ติดต่อด้วยตมขลดอกทั้งสองมีอ ตมขาโพ เข้าโพ
 เข้าพอก ตาตุ่มโพ ตาตุ่มพอก ลีข้าง ใต้ศอก หลังมีอ เข้า ไหล่
 สิ้นเท้าและขาพอก เป็นอันหมดลายตมครั้งแรก แล้วกระโดดไปข้าง ๆ
 แสดงการตมขลดอกด้วยมีอทั้งสองข้าง และต่อด้วยขาโพ
 จนถึงขาพอกอย่งที่ทำมาแล้ว ไหลายตมครั้งแรก โดยทำสลับกันไป
 ทั้งสี่ ขันอยู่ทีผู้แสดงว่าจะทำกี่ครั้ง เพราะเป็นท่าทีต้องใช้
 พละกำลังมาก ต้องตมต้อย่างแรงและหนักแน่นเพื่อ ให้มีเสียงดัง
 เพื่อ ให้เป็นทีขำเกรงของคู่ต่อสู้

ท่าตบผามปราณมาร

ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

๖. ท่าทะยานเหยื่อ เลื้อยลากหาง กวางเหยี่ยวหลัง

ท่าทะยานเหยื่อ เลื้อยลากหาง กวางเหยี่ยวหลัง มีลักษณะเด่นคือ เป็นท่าโดยต่อจากท่าตบผานปรามมาร ครั้นจนท่าจะเต็ม ออกไปข้าง ๆ มือทั้งสองตบขดออก และยกขาข้างหนึ่งขึ้นให้สูงพองาม แล้วใช้หลังมือข้างที่ขายกนี้ ตีขาในที่ยกไว้แล้ว และใช้เท้าข้างที่ใช้นิ้ว โดดเตะฝ่ามือที่ขึ้นไปข้างหน้าโพระดับสูงพร้อมกันกระโดดขึ้นตบมือทั้งสองข้างเหยียดศีรษะ เรียกว่า “เลื้อยทะยานเหยื่อ” แล้วต่อมาผู้แสดงจะเอื้อมตัวมาตบฝ่าเท้าที่อยู่คนละข้างกับมือ ซึ่งได้ยกฝ่าเท้ารับขยับ แล้วลากเท้าที่ถูกตบให้เหยียดออกไปและกระทุ้งปลายเท้ากับพื้นเบา ๆ ตามจังหวะดนตรี ส่วนแขนทั้งสองข้างก็กางออก เรียกว่า “เลื้อยลากหาง” ต่อไปผู้รำจะเอื้อมตัวหันมาโพแนวเดียวกับเท้าที่ตบลากหางเลื้อยขยับ และแขนทั้งสองก็มารวมกันเหยียดเหยียดออกไปคู่ขนานกันเท้าที่ตบพื้นขยับหันหน้าแลเหยี่ยวตามแนวที่เหยียดขยับ เรียกว่า “กวางเหยี่ยวหลัง”

ท่าทะยานเหยื่อ เสียดลากหาง กวางเหลียวหลัง
ที่มา : พิพิธภัณฑน์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

๗. ทำไก่เล็บบแล้ว

ทำไก่เล็บบแล้ว มีลักษณะเด่น คือ ผู้แสดงจะย่อขาที่ขี้นอยู่ให้สูงขึ้น โยระดับเอว เปลี่ยนขาที่ใช้เท้ากระทันหันเป็นขาเดียว แขนทั้งสองยกขึ้นร่ายร่าไปมาแบบ “พาคีม้วนหาง” แล้วเกร็งท่อนแขนข้างหนึ่ง ยกขึ้นตั้งฉากกับลำตัวตั้งศอกไว้ที่เข่า แขนอีกข้างหนึ่งกางศอกกำมือตั้งอยู่ที่เอว แล้วขยับลำตัวและเหยาะข้างอย่างมีจังหวะ แล้วขี้นทรงตัวด้วยขาข้างเดียว ขีดตัวตรงอย่างสง่าผ่าเผย ส่วนแขนทั้งสองข้างก็ร่ายร่าไป แล้วม้วนข้อมือยกสูงขึ้น ๆ จนสุดแขน โยรูปตัว วี และงอหน้ามองตามมือขึ้นไป แล้วตัวดัดแขนเหวี่ยงข้ามศีรษะย่อเข่าลง และหมุนตัวกลับขยับลำตัวเหยาะข้างอย่างมีจังหวะ ทำเหมือนครั้งแรก แต่คนละข้างไป ทำก็ครบก็ได้แล้วแต่พลังกำลังของผู้แสดง

ท่าไก่เลี่ยนเล้า

ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

๘. ทำนิ้วคัมภีร์

ทำนิ้วคัมภีร์ มีลักษณะเด่น คือ ผู้แสดงจะเหยาะข้าง เตี้ยต่ำ แล้วหยุดยกขาข้างหนึ่งสูงขึ้น และขีดตัว ขีดขาให้ตรง และทรงตัวอยู่ ด้วยขาข้างเดียว ยกแขนไปข้างหน้าตั้งฉากกับลำตัว และแขน อีกข้างหนึ่งยื่นไปข้างหลังอยู่ใ้ระดับเดียวกับไหล่ ลักษณะนิ้วคัมภีร์ แล้วค่อย ๆ โหม้ตัวไปข้างหน้า จากพื้นลดขาที่ยกสูงลงมาแตะพื้น ปล่อยเท้าเล็กปล่อย พร้อมกันยกเท้าที่ยื่นทรงตัวอยู่ให้สูงขึ้น คลายมือทั้งสองข้าง ให้แม้ออก แล้ววาดแขนและขาที่อยู่ข้างหลังไปข้างหน้า พร้อม ๆ กัน ขายกสูงอยู่ระดับเอว แขนม้วนเข้าบริเวณหน้าอก ตวัดเหยียดไปข้างหน้าขนานกับพื้น แขนข้างหน้าวาดข้ามศีรษะ ไปข้างหลังอยู่ระดับเดียวกับแขนที่ยื่นไปข้างหน้า โ้ลักษณะนิ้วคัมภีร์ เช่นเดียวกับที่ทำมาแล้ว ค่อย ๆ โหม้ตัวไปข้างหน้า ลดขาที่ยกสูงลง จนจดพื้น ปล่อยเท้าเล็กปล่อยพร้อมกันยกเท้าที่ยื่นอยู่ให้สูงขึ้น คลายมือทั้งสองข้างออก ประคองปล่อยลูกศรออกจากแหล่งเป็นครั้งที่สอง

ท่าฟ้าวคัฬศร

ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

๙. ทำกิฬพรเข้าถ้ำ

ทำกิฬพรเข้าถ้ำ มีลักษณะเด่น คือ ผู้แสดงจะโน้มตัวไปข้างหน้า แล้วถอยขาข้างหนึ่งขึ้นไปข้างหลัง ค่อย ๆ โยงตัวให้เตี้ยลงทีละพืด จมขาหลังถึงพื้น ส่วนขาหน้าตั้งเข้าขั้นไว้ ส่วนมือทั้งสองก็รำรำไปตามจังหวะดนตรี เรียกว่า “กิฬพรเข้าถ้ำ” ต่อมาจะโน้มตัวไปข้างหลัง จมพืดอยู่บนพื้นเท้าข้างหลัง ส่วนมือทั้งสองก็รำรำไปเรื่อย ๆ แล้วโน้มตัวไปข้างหน้าจนเข้าที่ตั้งขั้นอยู่ติดกับพื้น เรียกว่า “กิฬพรลงสระ”

ท่ากัฬรเข้ถ้ำ

ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

๑๐. ท่าเตี้ยต่ำเสื่อหมอบ

ท่าเตี้ยต่ำเสื่อหมอบ เป็นท่าที่ต่อเฟื่องจากกิฬพรเข้าถ้า มีลักษณะเด่น คือ ผู้แสดงจะกำหมัดกระทุ้งศอกลงกับพื้นข้างหน้า สองถึงสามครั้ง ส่วนแขนอีกข้างหนึ่งกำหมัดตั้งไว้ที่ข้อมือ โดยเปลี่ยนท่าเช่นนี้ ทั้งแขนซ้ายและแขนขวาสลับกัน ๒ - ๓ ครั้ง ขาที่เหยียดออกไปก็ใช้ปลายเท้าตบกับพื้นตามจังหวะดนตรี และผู้แสดงจะหมอบตัวลงจนติดกับพื้น โดยให้ลำแขนและฝ่ามือ แพนกับพื้น จากพื้นจะทำการวาดแขนทั้งสองข้างกวาดไปกับพื้น ที่อยู่ข้างหน้า ครั้นแล้วจะใช้มือทั้งสองตบพื้นอย่างแรง พร้อมกับยกลำตัวขึ้นสูง โดยแขนทำหน้าที่ยันกับพื้นพุงตัวให้ตรง สอดสายสายตาไปทั่ว แล้วหมอบลงกับพื้นอีกและยกตัวขึ้นอีก ผู้แสดงจะทำวนอยู่ ๒ - ๓ ครั้ง

ท่าเตี้ยต่ำเสื่อหมอน

ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

๑๑. ท่าทรพิษพ้อ

ท่าทรพิษพ้อ เป็นท่าที่ต่อเนื่องจากท่าเตี้ยต่ำเสื่อหมอบ มีลักษณะเด่น คือ ผู้แสดงจะตบพ้ออย่างแรง และใช้ศอกทั้งสองข้าง ที่กางออกขวิดลงที่พื้นไปมาอย่างรวดเร็ว

ท่าทรพีชงฟ่อ

ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสงขลา มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

๑๒. สล่แก้วเมกขลา

ทำสล่แก้วเมกขลา มีลักษณะเด่น คือ ผู้แสดงจะขึ้นเท้า
 ที่อยู่ข้างหลังไปข้างหน้า และโน้มตัวมาข้างหลัง พร้อมกันกางแขน
 ทั้งสองข้าง แล้วเหยียดตรงไปข้างหน้าและข้างหลัง โยระดับ
 ๔๕ องศา ปลายมือกวัดแกว่งไปท่าจำ และม้วนแขนทั้งสองข้าง
 เข้ามาบริเวณหน้าอก โน้มตัวไปข้างหน้า แล้ววาดแขนกางเหยียด
 ออกไปเป็นท่าเดิม โดยจะทำอยู่ ๒ - ๓ ครั้ง

ท่าส่อแก้วเมกขสา

ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

๑๓. ท่าม้ากระทืบโรง

ท่าม้ากระทืบโรง มีลักษณะเด่น คือ ผู้แสดงจะทรงตัวค่อม ๆ
ลุกขึ้นยืน พร้อมกับก้าวขาทั้งสองข้างไปมา โนลักษณะควงหมัด
เพื่อวงกลมหลาย ๆ รอบ พร้อมกับยกเท้าขึ้นและกระทืบลงกับพื้น
อย่างแรงและหนักแน่นจำนวน ๓ ครั้ง

ท่าหมัดกระพี้โรง

ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

๑๔. ทำข้างโหลงทะลายป่า

ทำข้างโหลงทะลายป่า เป็นท่าสุดท้ายของการแสดงมวยโบราณท่าจำเตี๊ยม มีลักษณะเด่น คือ ผู้แสดงจะเหวี่ยงแขน และส่งขาข้างหนึ่งไปข้างหลัง กางแขนทั้งสองออกเต็มที่ ให้ได้ระดับไหล่ แล้วเหวี่ยงแขนทั้งสองเข้ามา โหลงตัวบริเวณสี่ข้างทั้งสอง แล้วโน้มตัวไปข้างหน้า เหยาะย่างไปตามจังหวะดนตรี

ท่าช้าง ไหลงทะเลสาบป่า

ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

การแสดงมวยโบราณประเภท “รำหมู่”

การแสดงมวยโบราณท่ารำหมู่หรือการแสดง โผนขบวนแห่ มักมีจำนวนผู้แสดงหลายคน เป็นการแสดงเพื่อโชว์พลังกำลัง ความสามารถและความพร้อมเพริชของคณะผู้แสดง โดยมีแม่ท่า ทั้งหมด ๙ ท่า ดังนี้

๑. ท่ากาเต้นก้อพไถ

ท่ากาเต้นก้อพไถ มีลักษณะเด่น คือ ผู้แสดงจะกำมือทั้งสองไว้ที่ข้อมือแล้วยกไหล่ กางศอกออก แล้วพาดมือแล้วกางออก แต่พองามก้าวไปข้างหน้า โผนลักษณะเต้นและลงสิ้นเท้าเฉียงตัวเส็กน้อมเข้ากันจังหวะดนตรี แขนทั้งสองกางกำมือติดที่เอว แขนเดิมส่ายตัวช้า ๆ ไปตามจังหวะดนตรี จึงเปลี่ยนไปท่าถัดไป

ท่ากาเต๋นกำพ็ไถ

ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

๒. ทำหระพราษ

ทำหระพราษ มีลักษณะเด่น คือ ผู้แสดงจะโพ้มตัวไปข้างหน้า
 พร้อมกับม้วพแขนทั้งสองข้างเข้ามาที่สี่ข้าง แล้วยกแขนส่ง
 ซึ่พเหพือตีระเซะ แล้วตัวดปลายโพ้มไปข้างหน้า ๓ ครั้ง
 พร้อมเงยหน้าซึ่พมองตุมือ ล้วพเท้ายังเต้พอยู่ตามจ้งหระ
 โนท่าที่หนึ่ง

ท่าหระพราย

ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

๓. ทำย้ายสามเส้น

ทำย้ายสามเส้น มีลักษณะเด่น คือ ผู้แสดงจะยกขาข้างหนึ่ง
 อยู่ใ้ระดั้มเอว โดยทรงตัวด้วยขาข้างเดียว แขนข้างหนึ่งจะกำมือ
 วางไว้ตรงขาข้างที่ยกไว้แล้วกางศอกออก พร้อมยกไหล่ให้ฝั่งพาข
 ไหล่ส่วนแขนอีกข้างจะวางไว้ที่น้เววลักษณะกางศอกยกไหล่
 เช่นเดียวกัน แล้วผู้แสดงจะเหาะย่าง ไปข้างหน้าสามก้าว
 ตามจังหวะดนตรี และขึ้นทรงตัวอยู่ด้วยขาข้างเดียว กำมือทั้งสองวาง
 ไว้ที่ขาและน้เววเช่นเดียวกันที่ทำมาแล้ว ชีตตัวให้ตรงแล้ว ใช้สายตา
 มองกวาดไปมา

ท่าข้ามสามเส้า

ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

๔. ทำพ้ามเสื่อหวีไผ่

ทำพ้ามเสื่อหวีไผ่ มีลักษณะเด่น คือ ผู้แสดงจะเบี่ยงขา
ที่ยกสูงจากท่าซ้ายสามเส้า ให้เฉียงมาอยู่อีกทางหนึ่ง แล้วปล่อยแขน
ที่วางไว้ให้ห่อพลงมาข้าง ๆ ขา พร้อมกับเหวี่ยงแขนที่อยู่บนเอน
ขึ้นแล้วเฉียงไหล่ค้อมศีรษะลง แล้วตั้งข้อศอกกำมือไว้ที่ข้อมเอนตามเดิม
ส่วพแขนข้างหน้าที่ห่อพลงให้ข้อมศอกขึ้น และตั้งไว้ที่ขาซึ่งยกไว้
แล้วเหยาะข้างไป

ท่าพ้าวเสี้ยวไผ่

ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

๕. ทำไล่ลูกแตก

ทำไล่ลูกแตก มีลักษณะเด่น คือ ผู้แสดงจะย่อเข่าทั้งสองลงจนหนึ่งบพสี่เท้า พลได้จังหวะจะกระโดดไปข้างหน้าพร้อมกับเหวี่ยงแขนทั้งสองข้างไปตบที่ข้างหลัง และเหวี่ยงมาตบข้างหน้า ต่อมาจึงตบลดขาทั้งสองข้าง และยกแขนข้างหนึ่งให้สูงขึ้นเพื่อเปิดช่องว่างให้มือข้างหนึ่งตบสี่ข้างได้รักรเร็วตามด้วยการตบได้ข้อศอกหลังมือ เข่า โหล่ สี่เท้าและขาด้านหลังแล้วกระโดดถอยหลังและไปข้างหน้า พร้อมกับตบมือและหมุนตัวตบลดอกด้วยฝ่ามือทั้งสองข้าง ใช้หลังมือข้างหนึ่งตบขาโพและกระโดดเตะฝ่ามือที่ขึ้นไปข้างหน้า พร้อมกับทิ้งตัวลงโพท่าย่อเข่าลากขาอีกข้างหนึ่งไปข้างหลังโพท่าแอ่นอก กางศอกและกำมือวางไว้ที่พื้นแถวทั้งสองข้าง โดยสลับทำทั้งข้างซ้ายและข้างขวา

ท่าไส่ลูกแตก

ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

๖. ทำข้างม้วนพวง

ทำข้างม้วนพวง มีลักษณะเต่ง คือ ผู้แสดงจะยกขามาชี้หนีตักัน แล้วยกเข้าข้างหนึ่งไปข้างหน้าให้สูงระดับเอว ม้วนที่ถนัดแขน ทั้งสองข้างหมุนลักษณะควงหมัดหลาย ๆ รอบ อยู่เหนือขาที่ยกไว้ พร้อมกันก้าวขาสี่มเท้าไปข้างหน้า ๓ ก้าว แล้วหยุดยืนยกขาข้างหนึ่ง มาข้างหลังงอเข้าให้สูงขึ้นพร้อมกันเหยียดแขนทั้งสองออกจนสุดแขน แล้วโน้มตัวไปข้างหน้าพร้อมย่อเข้าลงเล็กน้อย แล้วม้วนแขนทั้งสองข้างหมุนควงหมัดวงกลมและก้าวขาสี่มเท้าไปข้างหน้า ๓ ก้าว เหมือนครั้งก่อนไปจรดจน

ท่าช้างมัวพวง

ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

๗. ท่าทรงชัก กวักชู้

ท่าทรงชัก กวักชู้ มีลักษณะเด่น คือ ผู้แสดงจะเตี้ย ออกไปข้างหน้า ๓ ก้าว โยรูปร่างแยงมุมแบบลาชพีพปลา พร้อมใช้แขนทั้งสองที่ข้างให้ตั้ง ตามจังหวะเท้าที่เตี้ยไป แล้วเอื้อมตัวส่งแขนทั้งสองขึ้นไปข้างหน้า ให้ชนพากับพื้แล้วแนมือทั้งสองข้าง กวักไปข้างหน้าตามจังหวะดนตรี ส่วนขาที่อยู่ข้างหน้าขึ้นเป็นหลัก ช่อเข้าลงเล็กน้อย อีกขาหนึ่งไขว้หลังขึ้นไปข้างหน้า ใช้ปลายเท้า กระทั่งลงที่พื้ ให้เป็นจังหวะเข้ากับมือที่กวักอยู่

ท่าทวงฉัก กวักชู

ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

๘. ท่าแหลวถลา กาทากปีก

ท่าแหลวถลา กาทากปีก เป็นท่าต่อเฟื่องจากท่าทวงฮัก กวักซู้ มีลักษณะเด่น คือ ผู้แสดงจะถอยเท้าที่กระทุ้งพื้นอยู่มาข้างหลัง ๑ ก้าว แล้วถอยเท้าอีกข้างหนึ่งมาชิดติดกัน ส่วนแขนทั้งสองข้างที่ขยับไปข้างหน้าจะมารวมกันที่หน้าอก ในลักษณะจับมือ และก้าวเท้าที่อยู่ข้างหน้าออกไป ๑ ก้าว ส่วนเท้าที่ก้าวไปก่อน ผู้แสดงจะถอยหลังกลับมาอีก ๑ ก้าว เท้าที่ก้าวข้ามไปก็จะถอยมารวมกันอีก พร้อมหมุนลำตัวไปอีกข้างหนึ่งด้วย โดยแขนทั้งสองข้างจะกางขนานกับพื้นเหยียดไปตามลำตัว โดยผู้แสดงจะสลับข้างซ้ายและขวา ๓ ครั้งแล้วย่อตัวลง ส่วนแขนทั้งสองยังคงกางอยู่ เมื่อได้จังหวะก็ลุกขึ้นก้าวขาและกางแขนทำเหมือนนกที่กล่าวมาแล้ว

ท่าแหลวงสา กาทากปีก

ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

๙. ท่าเสาะเลียขมตุบ

ท่าเสาะเลียขมตุบ เป็นท่าสุดท้ายของการแสดงมวยโบราณ ท่ารำหมู่ มีลักษณะเด่น คือ ผู้แสดงจะวาดแขนข้างหนึ่งไปข้างหน้า พร้อมหงายฝ่ามือค้อม ๆ ยกขึ้นจนได้ระดับไหล่ และพลิกข้อมือให้ผู้นับโหลลักษณะคว่ำลง แล้วสลัดปลายนิ้วขึ้นเหนือศีรษะ ๓ ครั้ง แล้วโน้มลำตัวไปข้างหน้าตามแขนที่ยื่นไป ส่วนมืออีกข้างหนึ่งจะเหยียดตรงส่งไปทางด้านหลัง ทำอย่างเดียวกันกับแขนข้างหน้า ผู้แสดงจะสลับทำข้างซ้ายและขวา โหลส่วนองเท้าทั้งสองข้างจะตั้งตามจังหวะกาเต้กัณโถ โนมแบบท่าที่ ๑ ดังที่กล่าวมาแล้ว

ท่าเลาะเลียนตุบ

ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

การแสดงมวยโบราณประเภท “ต่อสู้”

การแสดงมวยโบราณประเภทต่อสู้หรือ “ตีมวย” เป็นการแสดงชั้นเชิงแห่งศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบตัวต่อตัว ทั้งนี้ การตีมวยแบบโบราณ จะไม่มีการประชันมวย ในขณะที่ทำการตีนั้นแต่ละฝ่ายก็จะร้ายรำแม่ท่าต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาแล้ว เพื่อเป็นการชมขวัญผู้ชมนับว่าดี โดยจะสังเกตเห็นว่า การตีมวยโบราณนั้น ผู้ตีจะไม่ใช้กำปั้นหรือหมัด แต่จะใช้ฝ่ามือ เท้า เข่า และศอก เป็นอาวุธเท่านั้น ครั้นเข้าตีแล้ว ก็จะถอยออกมาร้ายรำแม่ท่าพลได้จังหวะก็จะเข้าตีอีก โดยกติกาผู้ห้ามมวยไม่เข้าห้าม หากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดล้มลง เพื่อลงด้วยการล้มลงเป็นชั้นเชิงอย่างหนึ่งในการเอาชนะคู่ต่อสู้ของตนบ้างสัก ผู้ตีแต่ละฝ่ายจึงต้องอาศัยชั้นเชิงไหวพริบและปฏิภาณเฉพาะตน

ทั้งนี้ ด้วยสภาพสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้มวยโบราณสกลนครประเภท “ต่อสู้” หรือการ “ตีมวย” และผู้สามารถแสดงแม่ท่าและการตีมวย ที่เคยมีอยู่ในแต่ละคุ้มภายในเมืองสกลนครเริ่มทยอยหายไป ในปัจจุบันรูปแบบมวยโบราณประเภทการต่อสู้ ที่กล่าวมาจึงปรากฏให้เห็นเฉพาะรูปแบบของการจำลองทำการแสดงเพื่อกิจกรรมนันทนาการเท่านั้น

การแสดงมวยโบราณประเภท “ต๋อสู๋” หรือ “ตีมวย”
ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

การแสดงมวยโบราณประเภท “ต๋อสู๋” หรือ “ตีมวย”
ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ดนตรีประกอบจังหวะ

แคน

กลอง

โหม้ตดนตรีสายภูไทพ้อ

ที่มา : หนังสือรวมโบราณสกลนคร การต่อสู้ศิลปะการแสดง

การรำมวยโบราณสกลนคร เป็นศิลปะการแสดงพื้นถิ่นที่ต้องอาศัยจังหวะ จากเสียงดนตรีประกอบ ด้วยเสียงดนตรีเพ็ทัว ให้จังหวะการเขาะฆ้องตามลีลาและแม่ท่าของผู้แสดง โหม้ตราความเร็วพอลประมาณ สำหรับจังหวะเสียงดนตรีหรือสายสายดนตรีที่เหมาะสมคือ สายภูไทพ้อ เครื่องดนตรีจะประกอบด้วยเครื่องดนตรีพื้นถิ่น อาทิ กลองกิ่ง กลองตุ้ม แคน กระจับปี่ ซอขึงไม้ไผ่ ผ่างฮาด หม้องโหม่งและฉาบ เป็นต้น

บรรณานุกรม

- เกรียงไกร ปริญาพล. (๒๕๕๘). พงศาวดารเมืองสกลนคร
ฉบับ รongอำมาตย์โทพระบริบาลศุภกิจ (คำสาข ศิริขันธ์).
สกลนคร : โรงพิมพ์สกลนครการพิมพ์.
- จำลอง นวสมณี. (๒๕๓๐). หนังสือเชิดชูเกียรติจำลอง นวสมณี
ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม ประจำปี ๒๕๒๙
ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ป.สัมพันธ์พาณิชย์.
- จำลอง นวสมณี. (๒๕๓๑). ครบรอบทำบุญ ๑๐๐ วัน
พong นวสมณี. กรุงเทพฯ : บริษัท เพื่อนพิมพ์ จำกัด.
- พจนวราภรณ์ เขจรเพชร. (๒๕๖๑). พงศาวดารเมืองสกลนคร
: ฉบับลายมือ อำมาตย์โท พระยาประจันตประเทศธานี
(ไฉนคำ พรหมสาขา ณ สกลนคร).
สกลนคร : สมศักดิ์การพิมพ์ กรุ๊ป สกลนคร.
- พรสวรรค์ วงศ์กาฬสินธุ์. (๒๕๔๕). มวยโบราณสกลนคร
การต่อสู้ศิลปะการแสดง
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ครุสภาลาดพร้าว.
- สพลันต์ เพชรคำ. (๒๕๖๐). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสกลนคร
(พิมพ์ครั้งที่ ๒). เชียงใหม่ : หจก.วนิดาการพิมพ์.

สโม่สร โสธณฬ สกฬนคร. (๒๕๓๑). ที่ระลึกครนรณปีที ๑๒
 ปีบริหาร ๒๕๓๑ - ๒๕๓๒ สโม่สร โสธณฬ สกฬนคร
 กรุงเทพฯ : ฉึระพงษ์การพิมพ์, ๒๕๓๑.

ข้อมูลบุคคลให้สัมภาษณ์

นางสาวเพติม สึนคร์วิชัย, ให้สัมภาษณ์เรื่อง
 ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นสกฬนคร “การพ็อนภูไท”,
 วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๒.

นางรจนา วงศ์ราชา, ให้สัมภาษณ์เรื่อง
 ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นสกฬนคร “การพ็อนผ้าหาง”,
 วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

นางทองพูน วิทธารัตน์, ให้สัมภาษณ์เรื่อง
 ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นสกฬนคร “การพ็อนภูไท”,
 วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๒.

นายไพจิตร โคตรวิชัย, ให้สัมภาษณ์เรื่อง
 ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นสกฬนคร “การพ็อนภูไท”,
 วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๒.

พระเทพสิทธิโสภณ, ให้สัมภาษณ์เรื่อง

ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นสกลนคร “การพื้ดพ้าหาง”,

”การพื้ดง้าว”,

วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๒.

พระครูปลัดศรีธรรมวัฒน์, ให้สัมภาษณ์เรื่อง

ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นสกลนคร “ศิลปวัฒนธรรม

และการเล่นพื้ดพ้าเมืองสกลนคร,

วันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๖๓.

พิพิธภัณฑ์เมืองสกลนคร

งานวิชาการและวิจัย สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เลขที่ ๖๘๐ ถนนนิตโย ตำบลธาตุเชิงชุม
อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร โทร. ๐ ๔๒๗๔ ๔๐๐๙

